

МОВА ЯК ГЕНЕТИЧНИЙ КОД НАЦІЇ

Хожасенко Ю. В.

*вчитель вищої категорії, старший вчитель,
вчитель української мови і літератури, зарубіжної літератури
Дніпровський ліцей № 1 Дніпровської міської ради
м. Дніпро, Україна*

Мова – це найдивовижніше явище у світі, створене людством за всю його історію, ознака, яка відрізняє людину від інших істот. Вдало сказав Т. Шевченко: *«Ну що б, здавалося, слова... Слова та голос –більш нічого. А серце б'ється, ожива, Як їх почує!..* (2, с. 224) Серед усіх можливих засобів комунікацій, які створило людство, основною є мова, для якої комунікативна функція визначальна. Тому в центрі уваги міжкультурної комунікації завжди перебуває мова, в якій віддзеркалюються ключові особливості людської особистості та всієї національно-культурної спадщини [5, с. 10]. Лексема «мова» тісно пов'язана з поняттям «мова національна». За термінологічним словником, мова національна – 1) мова нації як соціально-історичної спільноти людей, яка функціонує в усній та писемній формі і складається на ґрунті мови народності одночасно зі становленням нації з цієї народності; 2) спільна мова нації, яка разом з іншими ознаками (спільність території, культури, економічного життя та ін.) характеризує конкретну націю, має літературну форму існування, постійну тенденцію до єдності [5, с. 277]. Вчений І. Огієнко говорив: *«Мова –душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб...Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традиції. В мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання...І поки живе мова – житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужчим народом...»* [6, с. 9]. Також І. Огієнко влучно назвав мову *«генетичним кодом нації»*; І. Малкович – *«найважливішим національним ідентифікатором»*; О. Захаренко – *«національною святинею»*; О. Ткаченко – *«формою вияву національної ментальності кожного народу»*; О. Тихий – *«однією з основних ознак нації»*, *«фундаментом культури»*. На думку О. Потебні, *«мова –містичне ядро нації, тобто об'єктивне дане, що живе у підсвідомих глибинах етнографічної маси та може видобутися на поверхню свідомості й стати керманічем усіх національних змагань на всіх ділянках життя»*. А. Бортняк стверджує, що *«мова не просто інформативний засіб*

спілкування, хоч і важливий. Вона – це глибоке джерело художньо-естетичних цінностей, постійний і невичерпний акумулятор духовності, емоційності. Високої моральності». Свої думки стосовно, що таке мова висловлювали і зарубіжні мовознавці. Фернард де Соссюр зауважив, «звичаї народу позначаються на його мові, а з іншого боку, значною мірою саме мова формує народ». Ганс-Георг Гадамер мову назвав «середовищем, в якому об'єднуються «Я» і світ». На думку Вільгельма фон Гумбольдта, «мова не є довільним витвором окремої людини, а завжди належить усьому народу: наступні покоління успадковують її від попередніх поколінь», «у мові – дух нації», «мова – це об'єднана духовна енергія народу, яка прекрасно втілена у певних звуках, і в такому вигляді й через взаємозв'язок своїх звуків зрозуміла всім мовцям і збуджує в них приблизно однакову енергію»; «мова завжди втілює в собі своєрідність цілого народу. Мова є відбиттям духу людського і засобом для творчого перетворення матеріального світу у світ духовний» (3, с. 5–6, 8–9, 14). Переважно говоримо про мову як про важливий засіб спілкування між людьми, як про могутній інструмент мислення та пізнання світу, вивчаємо її граматичну структуру тощо, проте менше розглядаємо її як основу буття народу, його життєдіяльності, зокрема явища зі своєї історії, культури тощо. Досліджуючи, наприклад, етимологію (походження) слова, відкриваємо нашу минувшину. Про це переконливо висловився відомий український мовознавець І. Вихованець: «Слово – найвірніший посланець з минулого в сьогодення, з сьогодення у майбутнє... Це схованка мудрості і невмирущості народу». Сучасний мовознавець І. Ющук підкреслює, що «мова, передаючись від покоління до покоління, вбирає, акумулює в собі життєвий досвід з найвіддаленіших предків» [8, с. 17–18]. Панас Мирний говорив: «Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка живого духу, багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, почування». Нашу українську мову В. Самійленко назвав «діамантом дорогим», Д. Білоус – «дивом калиновим», В. Сосюра – «мовою солов'їною». Вона – «життя духовного основа», – писав М. Рильський. «Рідна мова дорога людині, як саме життя» – каже народна мудрість [8, с. 22]. У дібраних висловлюваннях відомих українців бачимо «...досвід багатьох поколінь, справді практичну народну мудрість...» [4, с. 221].

Слово «мова» часто вживаємо у мовленні. Тому, не дивно, що до лексеми «мова» О. Вусик у словнику синонімів української мови добирає низку синонімів: балакання, балачка, говір, говірка, говірок, гомінка, гутірка, діалект, жаргон, наріччя, прамова, промівка, просторіччя, річ; фразеологічні відповідники: багата мова, барвиста мова, батьківська мова, безбарвна мова, бідна мова, говірна мова, державна мова, дипломатична мова, діалектна мова, ділова мова, друга мова, жаргонна

мова, запашина мова, засмічена мова, засушена мова, зерниста мова (М. Гоголь), знакова мова, іноземна мова, калинова мова, літературна мова, материнська мова, мертві мови, мова жестів, мова колискова, народна мова, національна мова, неньчина мова, офіційна мова, писемна мова, проста мова, пташина мова, рідна мова, розмовна мова, своя мова, соковита мова, стисла мова, усна мова, чужа мова тощо [7, с. 279].

За новим словником епітетів української мови за редакцією С. Єрмоленко, мова (розм. річ, заст. язык). У ньому представлено епітети різного значення. Про характер вимови звуків, звучання мови епітети: *благозвучна, близька, гарна, голосна, гортанна, груба, гучна, дзвінка, красива, легка, мелодійна, милозвучна, музикальна, музична, м'яка, особлива, охрипла, плавна, повільна, правильна, приємна, пристойна, рівна, розмірена, слабка, слабіша, співуча, суха, тиха, хрипла, швидка, шепітлива, шумна*. Про лаконічну або багатослівну мову: *коротка, лаконічна, лапідарна, скупа, стисла*. Про просту, правильну мову: *бездоганна, вчена, добірна, добра, доступна, жива, звичайна, земна, зразкова, зрозуміла, легка, людська, народна, натуральна, невигадлива, невимущена, незатійлива, неламана, побутова, повсякденна, принадлива, природна, пристойна, проста, розвинена, розмовна, самобутня, точна, чиста, чітка, щоденна, ясна*. Про багату, гарну мову: *афористична, багатогранна, барвиста, блискуча, божественна, велична, вибрана, виняткова, виразна, високохудожня, відишліфована, вільна, влучна, гладенька, глибокодумна, гнучка, гостра, дзвінка, дивовижна, живописна, індивідуальна, квітчаста, колоритна, конкурентна, красива, красна, милозвучна, міцна, могутня, найдавніша, найдорожча, незвичайна, неповторна, образна, оброблена, оригінальна, пластична, повноцінна, поетична, прекрасна, приваблива, провідна, розвинута, розкішна, розумна, самобутня, свіжа, сильна, соковита, співуча, художня, чудова, шанована, широка, яскрава*. Про українську мову: *барвінкова, батьківська, безсмертна, буденна, відроджена, вічна, всесвітня, дзвінка, дорога, жива, збережена, земна, калинова, квітуча, мальовнича, материнська, найдорожча, найрідніша, негасима, нев'януча, незнищенна, предківська, прекрасна, проста, рідна, священна, солов'їна, співуча, Тарасова, трагічна, чарівна*. Індивідуально-авторські епітети: *вузлувата, гартована, кривава, мускуляста, огненна, плитка, прямокутна [1, с. 229–230].*

Робимо висновок, що мова – це не тільки граматична структура, засіб спілкування, а й основа буття народу, його генетичний код, де він фіксує усі здобутки в галузі культури, свою історичну пам'ять.

Література:

1. Єрмоленко С. Я., Єрмоленко В. І., Бирик С. П. Новий словник епітетів української мови. Київ : Грамота, 2012. 488 с.

2. Кобзар : зб. творів / Т. Шевченко. Харків :ВД «Школа», 2023. 352 с.
3. Лінгвістичні афоризми та образні вислови : посібн. для вчителів-словесників та студентів філолог. спеціальностей закладів вищої освіти / упорядн. Г. Одинцова, Ю. Одинцова. Тернопіль : Богдан, 2021. 168 с.
4. Лінгвокультурологічна та етнолінгвістична інтерпретація слова й тексту : хрестоматія / упорядники : Вавринюк Т. І., Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. ; за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ», 2015. 221 с.
5. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
6. Огієнко І. Історія української літературної мови. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 326 с.
7. Словник синонімів української мови : понад 2500 синонім. гнізд / О. С. Вусик ; за ред. докт. філолог. наук, проф. А. М. Поповського. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2019. 576 с.
8. Цимбалюк В. Мова як генетичний код народу : навч. посіб. для факульт. занять. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 176 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-522-1-75>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Хоружева Л. Є.

*старший викладач кафедри української та іноземних мов
Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Юнак В. Г.

*старший викладач кафедри української та іноземних мов
Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Під час навчання в українському закладі вищої освіти іноземних студентів викладачеві необхідно будувати педагогічне спілкування з урахуванням низки чинників, основним з яких є специфічний міжкультурний характер спілкування студентів з викладачем.